

l'ullal 36

tercera època

revista del cpfpa
francesc bosch i morata
xàtiva
maig 2022

sumari editorial

participació de l'escola

Viatjar, tot un plaer.
Anònim

Una ressenya de vida.
Lola Bononad Grau

La bofetada de Will Smith.
Vanessa González Bellver

Bulgària al CPFPA Francesc Bosch i Morata.
Inma Montell

El mundial.
Mohamed Mounafis

Dedicat a Ricardo.
Josefa Aparicio Riera

Poesia de amor.
Miguel Navalón

Dibuix dia de la dona.
Ana Pueblas Mira

Flam de torró, café i formatge.
Mª Carmen Llorens

El poder de las palabras.
Inma Pacheco

Responsabilidad afectiva.
Jhaidier Azóca

Reflexionem, és necessari.
Ramon Grau

Rols i segrestos.
Teresa Roca

Una pregunta, una pregunta, una pregunta...
Loly Burgos

Venta "online".
Ana Pueblas Mira

Verte.
Consuelo Olivari Balarezo

Mamá.
Consuelo Olivari Balarezo

escola oberta

Educació permanent, metodologia feminista i emancipació.
Alicia Gil Gómez

fotografies i dibuixos

taller de premsa

Coordinació: Manuela Fuentes, Lorena Ordiñana, Isabel Aparicio.

Consell de Redacció: Manuela Fuentes, Lorena Ordiñana, Isabel Aparicio, Tere Vila, Encarna Such, Neus Benito, Victoria Vercher, Vicent Penalba, M. Nieves Roselló, Herminia Guerrero,

Traducció i correcció: Neus Benito, Manuela Fuentes, Lorena Ordiñana i Isabel Aparicio.

Coberta: Carmen Roca Fernández (dibuix).

Contracoberta: Rosa Monago (fotografia).

Fotografies: Taller de premsa; Pascual Vilar; Rafa Aguado; Rosa Monago; Sole Tardito; Loly Burgos.

Dibuixos: Taller de Dibuix; Antonio Benito Miñana; Carmen Roca Fernández; Inma Sirera Tomás; Ismael Martínez Sánchez; Javi Juan Belda; José Andrés Pérez Bellido; José M. Fuentes Molina; Lola Bononad Grau; Neus Soler Sanchez; Paco Candelas Marquez; Inma Pacheco.

editorial

Vàrem començar aquest curs 2021-2022, amb el núvol sobre els nostres caps de la pandèmia mundial COVID-19, amb la incertesa d'un futur lligat a l'evolució d'aquest virus. Mesures restrictives d'accés als centres, mascaretes, vacunes, quarantenes, distància de seguretat, protocols d'actuació que han anat suavitzant-se malgrat no haver-hi desaparegut.

I si tot açò no n'era suficient, ha esdevingut a la vella Europa un maleït succés, el qual tots i totes pensàvem que ja no tornàriem a veure ni a patir en el món occidental mai més: la guerra. Com és possible a la segona dècada del segle XXI que açò torne a passar? Quina cosa ha d'ocórrer per a que la humanitat aprenga? Quan hem de comprendre que amb la força no es doblega la voluntat d'un poble, si no hi ha destrucció i mort? I com podem pensar malgrat que físicament la guerra estiga lluny i la vegem per televisió, no va a afectar-nos a la resta del planeta?

El nostre centre, una vegada més vol estar i està a l'altura de les circumstàncies que estem vivint. A les nostres aules conviuen i interrelacionen persones nouvingudes de més de dotze nacionalitats,

els i les acollim, les guiem i orientem i el millor de tot aprenem tota la comunitat educativa a respectar-nos i estimar-nos.

L'objectiu comú de totes elles i nostre és l'aprenentatge, un aprenentatge que els óbriga les portes a la convivència lliure, segura i democràtica, a la inclusió, a la formació integral, al coneixement de la nostra llengua, al feminisme i a la igualtat d'oportunitats en tots els àmbits de la vida.

Treballem amb el convenciment que un altre món és possible, des de les nostres aules fomentem la igualtat dels pobles i cultures, d'homes i dones, mitjançant la paraula, el tret significatiu de les i els éssers humans.

El nostre ventall de programes parla per ell mateix i la nostra capacitat d'adaptació, demostra una vegada més la voluntat que el CPFPA FRANCESC BOSCH I MORATA té, en garantir una educació popular que acompanye a les persones joves i adultes a desenvolupar les seues capacitats per a transformar el seu entorn i construir entre tots i totes una societat més justa.

Viatjar, tot un plaer. Merxe Ferri Company

Hi ha gent que no viatja, malauradament, perquè econòmicament no s'ho pot permetre, altra perquè té situacions personals o familiars que li ho impedeixen; d'altres, simplement perquè no els agrada. Però després està el grup de gent, al que els encisa, en el qual m'encloc.

Sempre s'ha dit, que viatjar t'obri la ment, conèixer altres cultures, altres maneres de viure, de pensar, d'educar, de cuinar i menjar... És meravellós, a més, per suposat de gaudir de la història i la bellesa arquitectònica o natural, o ambdós, que tinga el lloc on viatges.

Però, per a que un viatge et pugui aportar tot açò, cal parlar amb la gent, parar-te a escoltar les seues històries, conviure amb elles i ells, malgrat que només pugues fer-ho un dia.

De tots els llocs on vas, t'emportes alguna cosa i no em referisc a la típica samarreta o souvenir, sinó allò que es queda dintre teu; aquell quadre, aquella cançó típica que vas escoltar o ballar, aquell lloc que et va encisar, aquella història que et van contar, aquell àgape que vas gaudir assaborint textures completament noves per a tu, i tantes i tantes coses que t'emportes d'un viatge.

Sols hi ha una cosa que no m'agrada gens de viatjar: fer i desfer la maleta. Sempre l'òmplic de "per sis", per si fa fred, per si fa calor, per si plou...

Després he de tornar a planxar i guardar un munt de roba que no he utilitzat.

Però paga la pena, sempre que he pogut viatjar, ho he fet i quan puga tornar a fer-ho, ho faré.

Cadascú és lliure de fer el que vol, però tenir salut, disponibilitat i estalvis per a poder viatjar i no fer-ho, per a mi, és una llàstima. Hi ha tants llocs per descobrir...

Dibuix: Paco Candelas Márquez

Una ressenya de vida. Lola Bononad Grau

Soc dona, major, iaia i jubilada. Durant 44 anys he anat a treballar primer a València i després ací a Xàtiva. No m'ho podia creure, treballar a Xàtiva el meu poble i estalviar tant de temps (de 2 a 3 hores cada dia).

Si tire cap enrere està tot com emboirat, com si fora un somni, però no, els fills, nets i de vegades les fotografies et fan recordar aquells moments, sensacions tan bones com dolentes. Doncs sí, i què podem fer? El passat ja ha sigut, ara he de mirar el present.

Passen els anys i he de mantenir el cos en actiu, així com el cap, és prioritari, tot òrgan que no treballa es deteriora. Existeix una síndrome: la de no ús, sinó s'utilitza, s'atrofia.

Som primats evolucionats, gregaris, ens toquem, parlem, ens malhumorem, ens estimem... vivim en societat. Des de l'australopitec hem d'anar al darrere del menjar que es mou i esforçar-se per poder-lo caçar, com menjar-se'l... en definitiva: evolució.

Hi ha que moure's no val dir «no puc», el primer dia faràs poc o quasi no res, però has de seguir. No deixem enrere la curiositat innata de l'ésser humà mai, hi ha que aprendre sempre.

D'ençà la jubilació, tot era igual, ja no anava a treballar, i em preguntava: què faig?, i demà era igual i a l'altre i a l'altre... L'escola d'adults FRANCESC BOSCH I MORATA em va donar una oportunitat d'aprendre en un gran ventall de possibilitats; començant per informàtica, cuina, valencià, dibuix... moltíssimes coses podia fer, però el més importat és decidir-te i fer-ho, el repte està en tu mateix i la satisfacció és enorme. Ens han donat la vida i un cos que hi ha que cuidar, no ho malbaratem.

De tant en tant en ve al pensament, que ha sigut de la meua vida que he fet amb ella, no ho sé. Durant molts anys he viscut sense més, no mirant la transcendència dels esdeveniments que en passaven a mi i passaven també al meu voltant, vivia, anava, tornava, complint en tot. Vaig viure el final d'una dictadura, de la que jo per edat, no n'era conscient, després amb el temps vas veient les coses d'una altra manera, al capdavant et passen pel damunt i sovint només pots que adaptar-te. Et dediques a viure, a anar fent, família, treball, pares... i acceptes totes les situacions i temporades bones i dolentes que et venen i vas endavant.

I de sobte, soc jo la que està jubilada i tinc temps de fer i pensar, potser alguna persona que llegisca aquest escrit es pot sentir identificada i puga aprofitar aquest testimoni, aquests pensaments, escric el que sent. Gràcies per l'oportunitat.

Fotografia: Sole Tardito

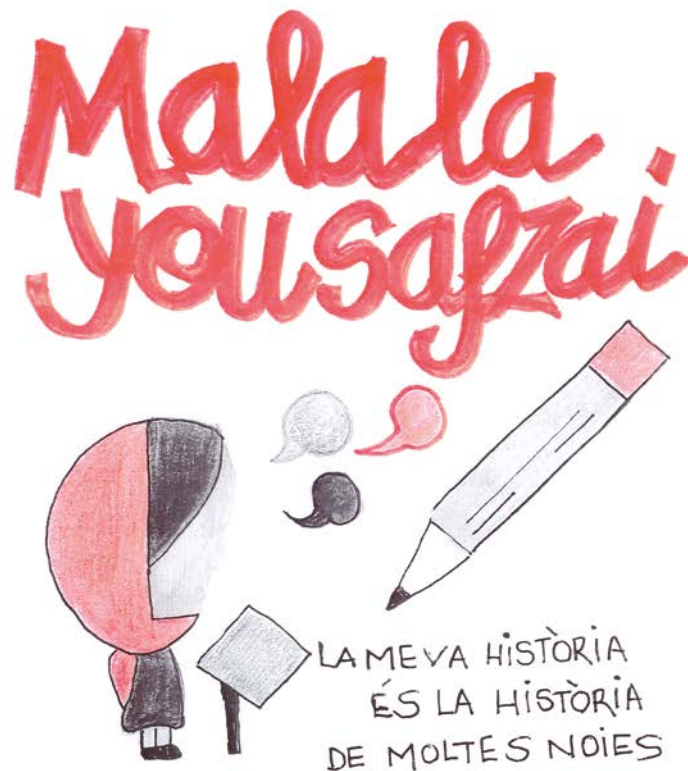
La bofetada de Will Smith.

Vanessa González Bellver

Así como suena, tal cual, la noche de los Óscars, Will Smith dio una soberana bofetada al que se metió con su mujer, por sufrir esta alopecia llamándola “la teniente O’Neil”. Más tarde Smith se disculpaba en las redes sociales. Pero, no obstante, se ha abierto una investigación contra este.

Por una parte, opino que la reacción de Will Smith pueda ser natural y comprensible dada la problemática que sufre su mujer que es la alopecia. Por otra parte, me parece algo desmesurada y fuera de lugar, pues creo que lo podía haber gestionado emocionalmente de forma menos agresiva, es decir de manera asertiva. Pero también cabe decir que no todos sabemos gestionar adecuadamente nuestras emociones y como reaccionar a los insultos y provocaciones de los demás sin que nos “saquen de nuestras casillas”. Pienso que simplemente tendrían que haberle exigido a Chris Rock, el que insultó a Jada Pinkett (la mujer de Will Smith) que se disculpara sinceramente ante ella y delante de todo el mundo allí presente, además de todos los que estaban siguiendo la gala.

También creo que Jada Pinkett Smith podía haberse defendido ella sola sin la ayuda de su marido y hubiera servido como una reivindicación o empoderamiento de la mujer ante un posible caso de machismo porque ¿por qué está bien visto la alopecia en los hombres, pero no en las mujeres?

Inspirat en el llibre edició bilingüe valencià/anglès de l'editorial AKIARA books: MALALA YOUSAFZAI LA MEUA HISTÒRIA ÉS LA HISTÒRIA DE MOLTES NOIES i en les il·lustracions de Yael Frankel.

Dibuix: Inma Pacheco

“Un xiquet, un mestre,
un llibre i una ploma
poden canviar el món.
L'educació és l'única solució”
(discurs davant l'ONU)

Inma Pacheco

Para finalizar, se ha abierto una investigación en este caso para averiguar si ha sido un montaje o una realidad por llamarlo de alguna manera. La cuestión ahora es: ¿se le quitará de las manos el ansiado “Óscar” que ha ganado Will Smith y será castigado por este acto?

Bulgària al CPFPA Francesc Bosch i Morata. Inma Montell

Sabeu què és el que passa els diumenges en el Centre Públic de formació de persones adultes de Xàtiva?

Vos ho contaré.

Els diumenges l'escola d'adults deixa el centre a xiquets i xiquetes i als seus professors i professores búlgars, per a que puguin estudiar el seu idioma, ja que aquests xiquets i xiquetes ja han nascut ací i el desconeixen.

El diumenge 6 de març van celebrar el dia Internacional de Bulgària, que és el dia de l'alliberació del seu país.

Van adornar un aula i van cantar tots i totes el seu himne dempeus. Jo és clar no entenia res del que cantaven, però sí que tenia els pels de punta de l'emoció.

Tots els diumenges, quan se'n van donen les gràcies a l'escola i a l'ajuntament, per deixar-los usar el centre, per a fer les seues activitats.

Estos mesos que he estat amb elles i amb ells, he après el que és el respecte i que per a elles i ells, tu els obris una porta i elles i ells t'obrin tot el seu cor.

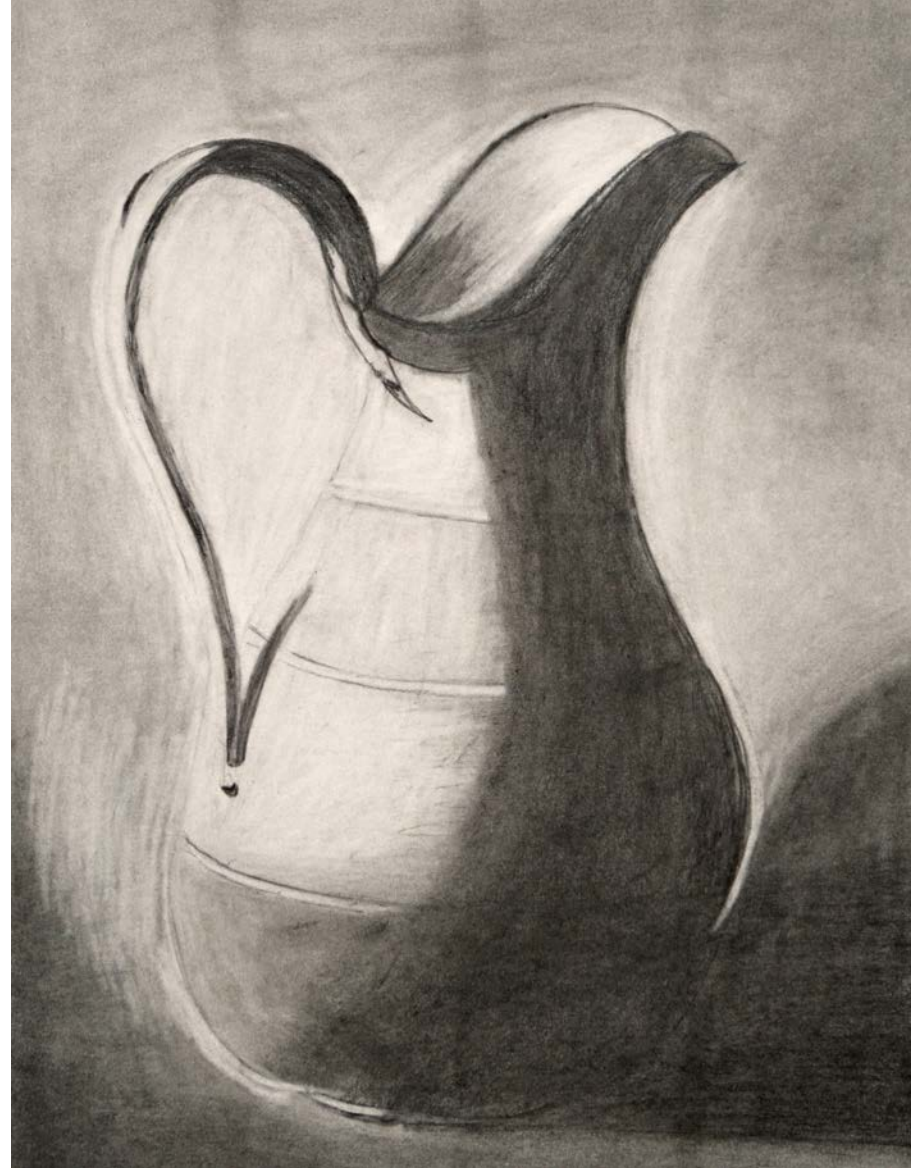
El mundial. Mohamed Mounafis

Este año, Qatar recibe varios países de todo el mundo durante 30 días, el objetivo común: ganar la copa del mundo de fútbol, con la que muchos sueñan.

Un mundial de fútbol infunde un sentimiento de orgullo nacional en todas partes del mundo. Proporciona ilusión y una distracción efímera de los crecientes problemas que el planeta entero sufre, todo esto se ve ampliado por como los medios de comunicación en todas partes del mundo propagan sin parar dicho acontecimiento.

El mundial tiene un trato especial, es considerado el evento más visto del mundo. Un solo partido de la selección nacional de cada país tiene un efecto increíble en su población, casi se paraliza todo y nunca se puede olvidar especialmente si se gana.

4 participació de l'escola

Dibuix: Inma Sirera Tomás

La copa del mundo siempre tiene rituales, en la familia, con los amigos, en los bares... banderas, estandartes, ropa, fotografías, gritos, canciones, himnos etc.

Las personas siguen este acontecimiento con pasión, porque el mundial siempre acerca a los pueblos y ayuda a comer otras culturas.

Dedicat a Ricardo. Josefa Aparicio Riera

T'estime com estima la idea al pensament
que van junts o moren en l'intent.
Com el botxí traïdor, el pinzell al pintor,
com la veritat a la mentida i l'engany a l'error,
com la llum al ciri, i el caçador a la presa.
Com el suïcida a la vida i el malalt a la mort.
Com la vida al pensament i el profeta a la creença,
com l'arbre a la terra i el foc a la fulla seca.
D'aquesta manera t'estime, amb aquest infinit amor.
T'estime fins l'infinit, amor meu!

Poesía de amor. Miguel Navalon

Te regalo mi corazón,
ten cuidado tú estás dentro de él.
Cuando te vi por primera vez,
tu apariencia me encantó.
Aunque fue tu forma de ser
y tu gran corazón
Lo que me enamoró.

Dibuix: Javi Juan Belda

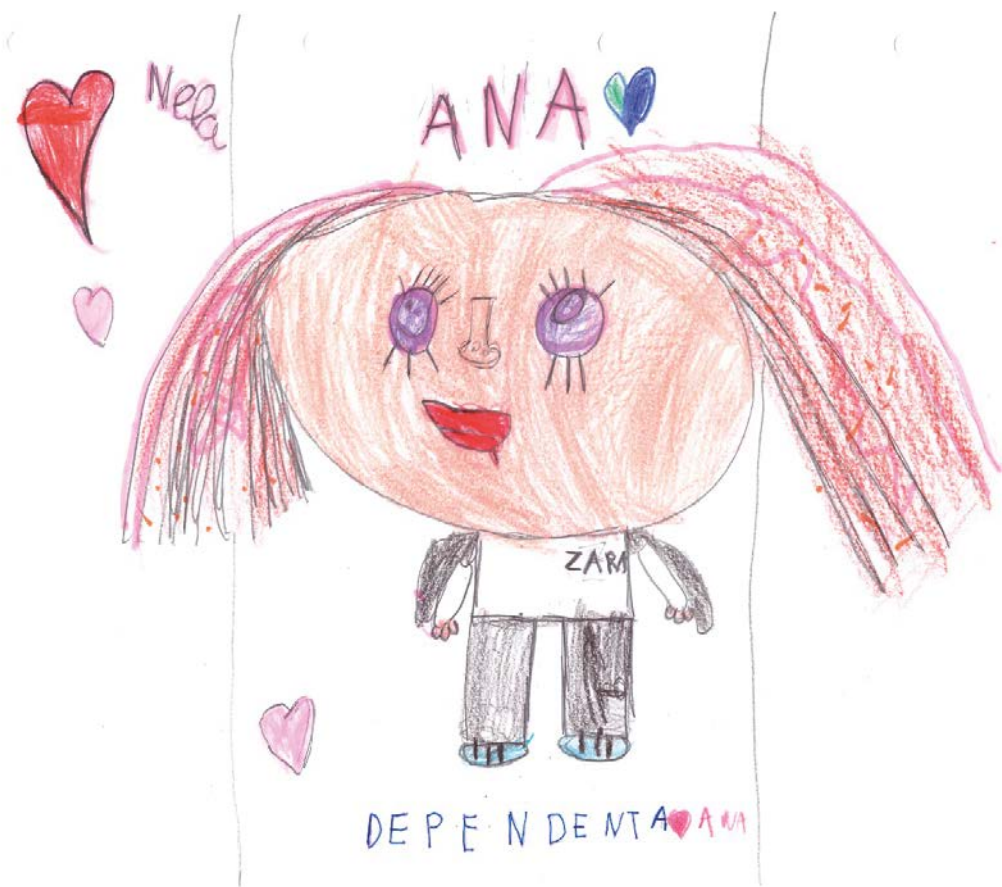
Dibuix dia de la dona. Ana Pueblas Mira

Aquest dibuix me'l va donar la meua filla el dia de la dona, li diuen Nela i té 6 anys.

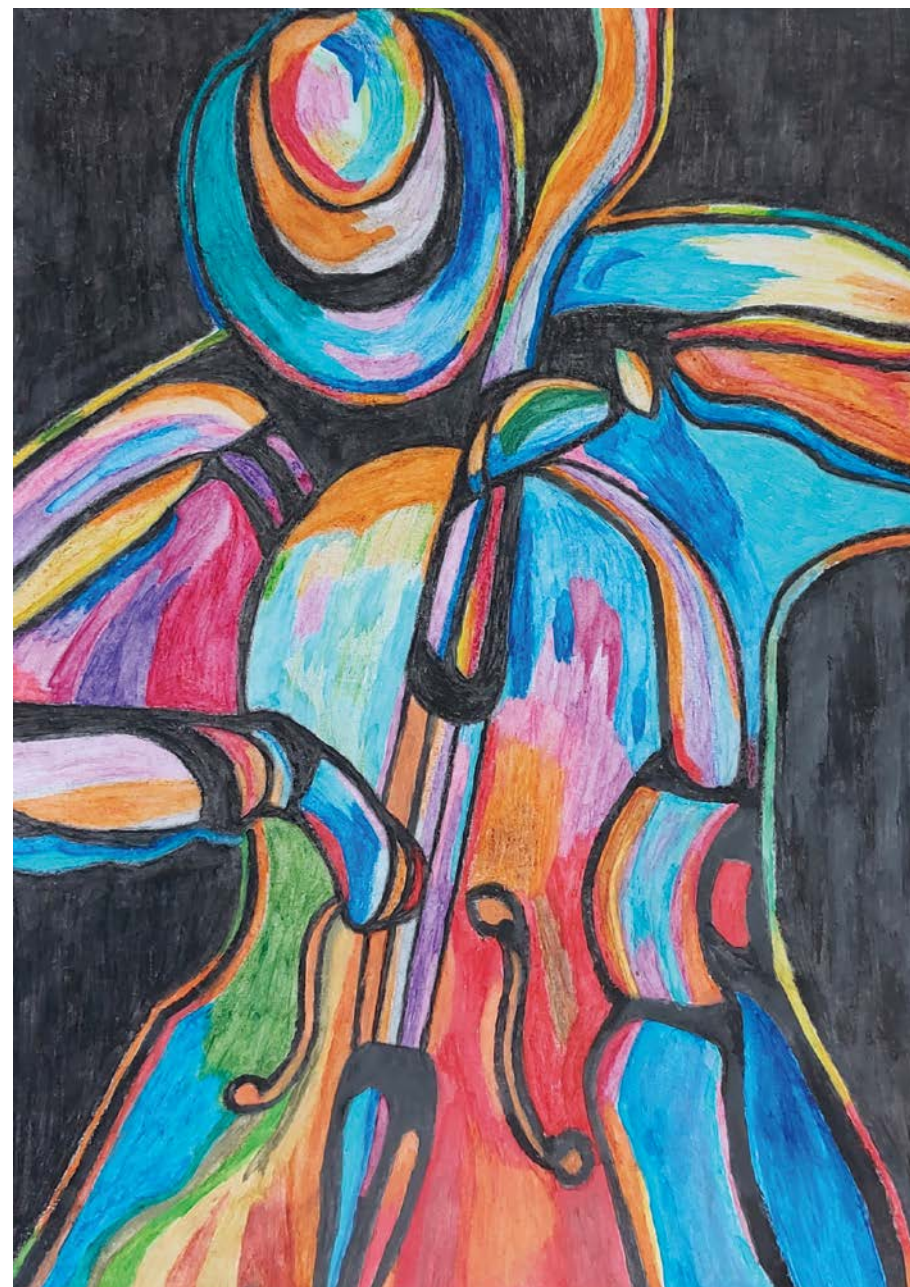
M'agrada molt com em va dibuixar, ja que em va pintar a mi vestida amb l'uniforme del treball.

Pense que a la seua escola la mestra els va demanar que dibuixaren la seua mare i aquest és el resultat.

Una mare, estudiant i treballadora.

Dibuix: Ana Pueblas Mira

Dibuix: Carmen Roca Fernández

Flam de torró, café i formatge. Mª Carmen Llorens

Ingredients:

20 gr. de torró blanet
500 ml. de llet sencera
100 gr. de crema de formatge
2 culleradetes de «Nescafé»
Per a fer el caramel:
100 ml. d'aigua
4 cullerades de sucre

Preparació:

En primer lloc, posarem a calfar-se el forn a 180°. En la llanda que hem d'utilitzar posarem a calfar aigua, a continuació, farem el caramel. Per a fer el caramel, posarem l'aigua i el sucre al foc amb un cassot xicotet i quan agafe un coloret dauratet s'aboca al motle.

En tercer lloc, en una cassola posem tots els ingredients: el torró, el sucre, el formatge, la llet i el cafè, fins que es faça una massa fina, ho hem de batre amb la batedora.

En quart lloc, posem al forn al «bany de Maria» dins de l'aigua calenta en la llanda que hem nomenat abans, aproximadament uns 30 minuts i 180°.

En cinquè lloc, quan el flam està ja gelat es trau del motle per a traure'l a taula.

Boníssim!

Fotografia: Rafa Aguado

El poder de las palabras. Inma Pacheco

Amo las palabras, me hacen soñar e imaginar. Son música y cosquillas en el alma.

Me sonríen y me elevan, son paraguas al igual que lluvia fina, así como me empujan, también me transforman y cuan más lo necesito, más me las repito.

Me ayudan y me protegen, positivas y negativas, ambas de igual forma me construyen, me patalean, por eso, allí es donde yo elijo: ¿las sostengo o las suelto?

Es importante poner atención a tu dialogo interno.

Aunque habrá muchas veces que necesites escupirla, yo tengo por costumbre ocupar insomnios para sostenerme, escribir para liberar batallas, para llegar a todo y calmar la inquietud de mi mente con la tinta, ¡bendita terapia!

Muchas personas darían más valor a sus silencios, obvio que no es sabiduría.

¿Falta educación, quizá? No necesitas quitar para hacerte entender, ni lanzar palabras como pedradas que mal esquivadas se graban en el corazón y acaban siendo imborrables heridas, que, incluso abiertas o camufladas duelen.

Por suerte, tengo una varita mágica, sí, ¡ja ja! Creedme que es útil y a la vez muy necesario.

Resulta fácil darle una voltereta al pensamiento, con intención positiva y transformarlo en caricias, utilizarlas con sentido del humor, con verdad, con amor para que sean auténticas y sabias.

Es decir, revisar cómo te hablas, lo que dices y cómo lo dices, porque cambiará tu vida.

Sinceramente, pienso que las palabras están en peligro de extinción, en este mundo tan atrasado en ética y valores, pero que presume de mucha cultura tecnológica, donde ya no sabemos hablar y mucho menos escribir.

Resulta ser “más peligroso que un mono con pistolas”, ¿verdad?

Por favor, que el diccionario ¡detenga las balas!

Fíjate qué curiosidad: en la antigüedad, las palabras eran mucho más importantes que un contrato.

Seguro que ahora, echarás de menos y entenderás la importancia de esas clases de lengua, de la gramática, esas herramientas tan necesarias como la morfología, la sintaxis, la fonética, el léxico y el “efecto Pigmalión” de los buenos docentes que han pasado y pasarán por nuestras vidas.

Ellos y ellas son el instrumento didáctico más potente que encontraremos y que nos servirá de referencia.

Tan capaces y con entusiasmo por transmitir con sus palabras, de atraparnos con el volumen y el tono de voz. Con ese lenguaje no verbal que permite contagiar las emociones, con sus gestos, con su sonrisa...

Así pues, serán luz, serán semillas que finalmente de ti dependerá descubrir.

Fotografía: Rosa Monago

Responsabilidad afectiva. Jhaider Azócar

El diccionario de la Real Academia Española define la responsabilidad como la capacidad existente en todo sujeto activo de derecho para reconocer y aceptar las consecuencias de un hecho realizado libremente. Esta acción llevada a términos emocionales se traduce (según psicólogos y especialistas en las emociones y la conducta humana) en la responsabilidad. La vida de un ser humano está llena de una gran cantidad y diversidad de relaciones, desde las que implican una jerarquía entre las partes; padres e hijos, hermanos mayores y menores, docentes y estudiantes entre otras, hasta las que entablamos con las personas con las cuales interactuamos de manera menos íntima cada día. La responsabilidad afectiva puede traducirse de forma sencilla a la expresión “hacernos cargo”. De modo que, cuando nos hacemos cargo del impacto emocional y expectativas que causamos en nuestras relaciones pasadas, presentes y futuras, estamos siendo afectivamente responsables.

Primeros pasos

Un pilar de la responsabilidad es la claridad y la coherencia entre nuestras emociones y nuestras acciones. Comunicar clara y asertivamente lo que se siente, o lo que no, lo que se desea, y lo que no, establecer límites saludables y entenderlo, en caso de que seamos nosotros el foco de dicha medida. Meditar sobre las consecuencias de nuestras acciones, y empatizar al máximo serían algunas de las acciones que harían efectiva una convivencia o relación (de cualquier tipo) responsable.

Creo que la semilla de esta nueva manera de coexistir podría encontrarse en la correcta dirección de la inteligencia emocional un tema actualmente muy mencionado que se centra en la gestión saludable de todo ese cúmulo de elementos que conforman nuestro temperamento y nuestro carácter, tal vez de esta manera un día dejemos atrás la insistencia de enseñar a nuestras generaciones a defenderse y podamos comenzar a disfrutar de la libertad de confiar.

Reflexionem, és necessari. Ramon Grau

T'has parat a pensar i analitzar sobre la societat actual que t'envolta? Et deixen? Vivim contínuament en un horari perfectament marcat i estricte, on has de treballar almenys les huit hores pertinents, tenir cura de la família, atendre a les obligacions de casa, preparar-te la feina del dia següent, dur a terme les gestions burocràtiques necessàries amb unes llargues cues i si tens sort, podràs permetre't fer una mica d'esport, ah! I tractar de dormir les poques hores que et queden.

Si en mig de tot aquest cronòmetre tens uns segons per a pensar, tin per segur que o bé les notícies constants o bé els bombardejos de les xarxes socials, tractaran de frenar-te ara més que mai. Per què?

Parem-nos a observar durant uns segons, obrim els ulls. Ens envoltam d'obligacions constants, tant imposades com condicionades. Ens asseguen amb quotes i pagaments recurrents per "luxes" com respirar; ens atemoreixen amb les conseqüències d'una pandèmia que per sort millora, i com no, ens divideix amb pensaments polítics que creen dualitat i contraposició entre la gent, el poble, la massa. No creus que ací fa olor a borreguisme?

Totes aquestes controvèrsies i espasades ens porten a una informació clau, a data de finals de 2021, segons el laboratori de les Desigualtats Mundial, el 10% de la població mundial acumula el 76% de la riquesa, mentre que la meitat més pobra de la gent del planeta, posseeix únicament el 2%. Conclusió, pobres més pobres i rics més rics.

Aquestes dolències, aportades a l'actual embossament social, es veuen reforçades per la brutal inflació amb la qual el 2022 ens ha donat la benvinguda. Aquesta temuda paraula, marca més els desequilibris i empobreix si cal més als quals en certa manera ja ho som.

Sincerament, no pretenc comprar-me tres automòbils d'alta gama i una casa en primera línia de platja; però sí em preocupa el benestar dels meus i les meues, les pensions dels jubilats i el desequilibri que acabarem patint si seguim amb aquest ritme.

Cal controlar o com a mínim fixar un límit lògic a les enormes especulacions que hui en dia es mouen amb els mercats com l'immobiliari, les criptomònades, el petroli, etc. i, pensar una miqueta en el poble. Un poble

esclafat i manipulat que està posat en contra d'ell mateixa per a què no se n'adone d'allò que ací tractem de enraonar.

Però, anem a calmar-nos, anem a ser positius i positives. Intentem-ho.

La pandèmia millora, els pressupostos econòmics s'aproven, o això es comenta i tot millorarà en breu, diuen. No obstant, ningú no comptava amb el conflicte que tenim a Europa amb la guerra entre Ucraïna i Rússia, que... deixem a aquest meló sense obrir, vorem com acaba.

Per tot el que hem comentat, podem considerar que la inestabilitat ens envolta. Podem pensar que la política, la bona política, ha mort. Tal vegada, està més viva que mai, però ha canviat de trage i ha evolucionat cap on no esperava ningú. La democràcia lluita contra el capitalisme, i mentrestant, nosaltres, mirem per la finestra. Ja està bé, obrim els ulls i reflexionem.

Dibuix: Neus Soler Sánchez

Ja portava molt de temps segrestada quan va ser conscient d'això.

Tan subtil i naturalitzat era el segrest que vivia acoblada a residir en ell.

Salomé va nàixer xiqueta. I amb aquella etiqueta el patriarcat li adjudicava responsabilitats extra, situacions de desavantatge, rols preestablerts...

I així, acceptant aqueixos "rols-perquè-sí" s'assumia el segrest.

Desapareixia Salomé amb les seues apetències i desitjos, amb els seus projectes i eleccions i apareixia el rol que anava a desitjar i triar per ella.

Salomé havia escoltat el concepte de "sostre de cristall" sempre relacionat amb l'àmbit laboral, però descobria sovint que es trobava envoltada de sostres de cristall diferents que la limitaven, molts d'ells (la majoria) generats per l'adjudicació de rols.

Cada rol generava i alimentava un sostre de cristall que calia demuntar i deixar en desús. Cada abandó d'un rol preestablert assegurava la desaparició del seu corresponent límit després d'esforç i decisió.

Va començar abandonant un primer rol: el de privar-se d'una formació digna. Ser una xica de classe obrera predisposava a acontentar-se amb treballs que no exigiren una formació que la família no podia costejar. Aquell sostre es va superar. Ella i els seus no van escatimar esforços.

Però siga envoltada d'altres rols: filla, professional, esposa... perquè en l'atenció als majors no se li atorga igual paper al fill que a la filla, perquè a nivell professional ser dona, sol afegir un esforç extra, perquè el rol d'esposa suposa un plus de responsabilitat de la cura de la família... per tot això.

I Salomé ho parlava amb la seua filla, l'animava a alliberar-se d'aquells rols que limiten a la dona i a desfer-se d'ells més prompte que tard. En les seues converses Salomé creia entrellucar la petjada de la

seua educació en la filla, en veure-la no acceptar sostres de cristall extra que acurten aspiracions i limiten projectes.

Mentre Salomé compartia aquestes idees i superava el rol d'esposa imposat, no s'adonava d'un altre rol, molt més difuminat, íntim, assumit des del més profund. Aquell rol que embolica a tantes dones durant tota la seua vida: el rol de mare. I aquell paper de mare abnegada, tota disposada, sempre servicial, que es menysté a si mateixa en pro de la seua prole... l'estava vivint amb la seua filla d'una manera inconscient amb la dedicació que li brindava amb generositat.

Però va arribar la consciència i va arribar de la mà d'una pandèmia, la de 2020. Mare i filla van entendre d'una manera diferent la prevenció, van assumir riscos diferents... i no aconseguien conjuminar els seus criteris. En aquell moment Salomé va decidir ser assertiva, expressar el grau de risc que volia córrer, defensar la seua postura i el seu dret a no compartir el seu espai amb una filla que assumia el risc en un grau tan alt. Ací va desaparèixer el rol de mare abnegada, ací es va evaporar el paper de mare que està sempre

disposada i ací va aparèixer la dona que ficada en la sisena dècada de la seua vida defensava el seu dret a triar el seu grau de risc i a decidir com volia viure la crisi sanitària malgrat que es clivellara la relació amb la seua filla. No podia passar a un segon pla el seu criteri per salvar aquell rol de mare que mai va triar. I aquesta decisió va ser un gran descobriment per a ella.

D'una manera tan suau havia viscut el rol de la maternitat, d'una forma tan subtil el practicava cada dia... que li havia resultat difícil adonar-se que el patriarcat l'havia inundat. Salomé es va desfer d'aquella comesa de mare preestablerta, va apostar per les seues opinions, va defensar el dret a emancipar-se (com la joventut s'emancipen dels pares) i sense adonar-se va apartar amb la seua convicció un rol que ens venen a un preu desorbitat.

Fotografia: Rosa Monago

Una pregunta, una pregunta, una pregunta... Loly Burgos

Al meu estimat company Eliseo Barberà.

De vegades les paraules no flueixen i malgrat que faça sol, de sobte el dia pareix més fosc. Açò és el que m'ha passat hui, un dia qualsevol. Preguntes per algú que estimes i t'assabentes que ja no hi és entre nosaltres (paraules inexactes per a mi, paraules que es diuen per expressar una circumstància) i per a mi, no és així. Pense que hi ha persones que sempre estaran amb nosaltres al llarg de la nostra vida, encara que no les veiem, perquè les pensem, les recordem i parlem de vegades d'elles o amb elles, fins que ens adonem que estem parlant tots sols (com diu la cançó de Vanessa Martín *Polvo de Mariposas*). A hores d'avui, em sorprenen volent trucar o anar a visitar a persones que ja no són ací.

I és clar que deu ser bonic, ho reconec, en aquestes situacions ser creient: pensar i creure que t'én has anat, però no és un adéu i que quan arribe el moment ens trobarem de nou.

En aquest aspecte, el de no ser catòlica (i de segur en altres també) he sigut "l'ovella negra" de la família, una família gran i molt d'església. Supose que deixant-me dur per eixa part de ciències que m'atribuïa la meua mestra Maria, em ve de bo pensar en allò que som energia i la energia no desapareix, es transforma.

No hi tinc una idea feta del que ve després, ja que jo no hi he estat morta (no clínicament) però també és cert dir, que jo sé molt poc d'altres religions i potser que no he trobat la meua. Intente, de vegades amb molt d'esforç, no ser dogmàtica, respectar, escoltar... però trobe que com diu una de les meues cançons preferides *Fiesta Pagana* de Mago de Oz (el títol ja dona una idea) però si algú o alguna es creient i em llig, que no la busque, no volguera jo ofendre a cap persona, perquè jo mai discutisc ni per religió ni per política, però m'agrada escriure el que crec, perquè quan escric, dic la meua veritat, no l'única però sí la meua, i ací queda.

I posada a dir la veritat, Eliseo, company, molt ben volgut company, realment va ser un privilegi haver coincidit amb tu i va a ser francament difícil acceptar que ja no vaig a vorèt mai més: escoltar-te dir en les classes de matemàtiques, quan Joan es creia que ja l'havíem entès, amb una mà

al darrere de l'esquena i l'altra alçant el dit índex cap a la pissarra: 'una pregunta, una pregunta, una pregunta...'

Fer-te la punyeta molt, perquè jo soc així, punyetera, però sols per a la gent que m'importa. I tu sempre entraves al joc a discutir-ho tot, tingueres o no raó (que de fet siga dit, era prou sovint, però no sempre Eliseo) i jo, encara que n'estiguera segura que tenies raó, discutia amb tu per acabar sempre rient-nos.

Un home gran i un gran home, jovial, molt jovial. Somric encara quan recorde com qualificaves a la gent de la teua edat o un poc més major, venint-te amb nosaltres els i les joves. Els meus companys i companyes i jo teníem clar que tu no et trobaves major. Educador, culte (li donaves molta importància a les paraules, les paraules exactes) i amb curiosi-

tat per a aprendre de tot i de tots i totes, sabent escoltar i parlant molt, però no massa, perquè tenies moltes coses que contar. Sempre parlant-me ben satisfet de la teua família, es especial del teu net, del que m'ensenyaves fotografies en meitat de la classe i orgullós em contaves cada progrés que feia. Un home amb una energia inesgotable que ho omplia tot.

Les converses amb Mònica, parant les classes d'història per a donar-nos la millor classe, la de la vida, la de la teua experiència i vivències, transportant-nos al context real d'aquell moment. Sempre em deies: "no tardes en vindre, et guarde lloc al meu costat" (quan m'entretenia amb alguna companya que necessitava recolzament) perquè m'entenies. Ja no t'asseuràs al meu costadet en eixe posposat esmorzar de companys i companyes.

Recorde també quant t'esforçaves en explicar-me alguna cosa que havien donat a classe i jo no havia pogut assistir per acompanyar al meu fill a algun lloc i com et frustraves enfadat els dies que no 'entenia i acabava més confosa'.

Sempre volent-me canviar el nom. Mira que et feia fàstic! Per a tu, no m'anava gens. És veritat Eliseo, no és un nom bonic, no veges!, fins i tot familiars em criden per totes les varietats diferents del meu nom, i, la insistència de que ho escriguera amb "y" grega, però saps el perquè d'aquest nom i és sols això, un nom.

Quan em preguntaves coses de les que jo no volia parlar i igualment acabaves aconsellant-me, deixant-les caure com si no foren per a mi, tot per respectar-me i no voler incomodar-me.

Quan m'agafaves pel braç (cosa que només et consentia a tu) per a contar-me coses i omplir-me de saviesa-experiència, tal vegada de l'espenta i del valor que de vegades no trobava en mi. Sempre paraules bones i floretes per a mi. Mai sabré perquè em veies com una princesa, mai he cregut que se'm poguera atribuir aquesta qualificació, em reconec més d'altres que m'han dit, no totes, algunes preferisc no recordar-les.

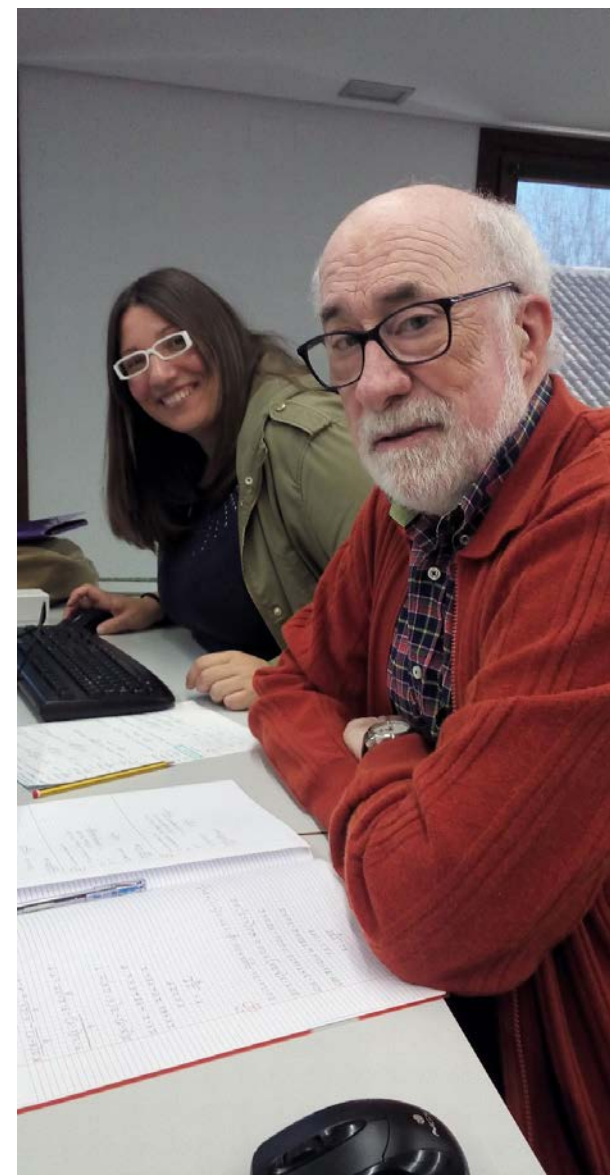
Ja no escoltaràs més quant et trobe a faltar. Mai et trucaré per saber de tu. Eixe talladet arribant a l'autobús, corrent, perquè et va abellir, perquè volies i tenies el gust de convidar-me. L'últim desdejuni junts. I sent, ara més que aquell últim dia vore't anar-te'n i no haver-te acompanyat cap a casa per anar a comprar el pa amb les meues companyes. Perquè amb tu on fera falta, Eliseo.

Entre llàgrimes em ve de gust recordar les vegades que et tiraves la mà la front, tapant-te els ulls, aguantant-te el somriure quan jo feia pallassades i destrellats. I de vegades em deies: *'En tan seriosa i cabal que eres quan vols i el que t'enjogasses'*. Era necessari tenir un lloc i moment per a deixar eixir una de les dones que aquell meravellós curs vaig descobrir que existien en mi. Caram! I és que n'eren moltes. I n'estic ben orgullosa d'haver-les deixat eixir!. I d'haver-me deixat contagiar fins al punt que podia de "la síndrome de Peter Pan", malgrat que foren unes estonetes al dia.

No sabràs mai quan et trobe i et trobaré a faltar, Eliseo; tants moments, tantes paraules, tants records... tant!

Aquest és el meu humil homenatge, perquè tu per a mi, com et vaig dir tantes vegades: sempre seràs un senyor... un senyor, com per desgràcia queden pocs.

Mentre trobe, o no, una religió, pensaré que segueixes allí, aquí, en les meus records, en mi, en un trosset del meu cor o com diu l'últim llibre que he llegit al meu fill: "La memoria de los seres perdidos".

Venta “online”. Ana Pueblas Mira

En marzo de 2020, con la llegada del confinamiento y con los comercios no esenciales cerrados, la sociedad se vio abocada a comprar desde casa. Desde aquel momento, la venta “online” empezó a aumentar como nadie había podido imaginar.

El incremento del comercio “online” es el origen de cierre de muchos establecimientos. Esto conlleva, irremediablemente despidos de trabajadores-as, tanto directos como indirectos.

Por el contrario, la modalidad de venta por internet tiene márgenes de beneficios bastante abultados, ya que los empresarios se abstienen de pagar sueldos, luz, alquileres etc.

Sí, la comodidad puede que sea una de las mayores ventajas, la desventaja más evidente desde mi punto de vista es que no se puede ver la calidad del producto. La consecuencia inmediata es el aumento de las devoluciones, que puede llegar a convertirse en un auténtico problema, ya que algunas empresas facilitan mucho la operación, pero otras dejan bastante que desear. En este sentido, los derechos de las y los consumidores se ven mermados.

Los y las clientes más jóvenes, son los que se han beneficiado de este cambio, gracias a las nuevas tecnologías pueden comprar desde casa con tan solo un “click”, ganando tiempo y desplazamientos innecesarios, ya que la compra llegará a casa en unos días u horas. Con toda esta comodidad hay que tener cuidado, porque es muy fácil comprar cosas innecesarias.

El tipo de comercio ha cambiado desde la pandemia, las y los empresarios han visto en internet un aliado para aumentar sus beneficios y a los consumidores-as más tradicionales nos están cerrando establecimientos, teniendo que desplazarnos a muchos kilómetros de casa para encontrar nuestro producto favorito u obligándonos a comprarlo “online”.

Dibuix: Ismael Martínez Sánchez

Verte. Consuelo Olivari Balarezo

Verte llorar es como ver llorar al cielo,
Las nubes blancas son como el calor de tu Cabello.
Amada mía no llores, el amor de tu vida
Te cuida desde el firmamento,
Olvidarlo sería un dolor eterno
Sin rumbo ni dirección, en un gran mar abierto,
Sabiendo que ya no lo verás más.
Estas frases son vacías en una realidad
Pero con fuerza y dignidad con la mirada fija,
Viendo su luz en forma de estrella.

Mamá. Consuelo Olivari Balarezo

Querida mamá:
Gracias por tu amor infinito.
Nunca me alcanzará la vida,
Para devolverte tanto amor.
Eres mi gran ejemplo de vida,
Eres una mujer y madre guerrera.
Siento que es un privilegio ser tu hija.
Corazón enorme, lo poco que tenemos,
lo compartes con los demás.
Con todo lo que me dices siempre,
Me haces sentir muy amada.
Tu felicidad es mi felicidad:
¡Te amo mamá!

Fotografía: Sole Tardito

Educació permanent, metodologia feminista i emancipació. Alicia Gil Gómez¹ · Traducció: Neus Benito

Em permetran que comence citant el primer paràgraf de l'article anomenat "La necessitat de l'educació crítica i compromesa", que Consol Aguilar Ródenas va escriure per al número actual de la revista *con la A*.

Consol comença l'article assenyalant que: *"Paulo Freire defensava que tot acte educatiu és un acte polític, perquè la vida en l'escola (podem incloure qualsevol altre nivell del sistema educatiu) implica pràctica i una pràctica mai és neutral; així ho evidenciava per exemple en Pedagogia del compromís (2009). Quan defensem un model determinat d'educació, també estem defensant un model determinat de societat"*.

Totes les persones ací presents sabem que l'objectiu del procés educatiu se centra en possibilitar l'adquisició de coneixements, en facilitar l'aprenentatge de valors, habilitats i hàbits que preparen les persones per a la vida i que tal procés no sols es dona en l'educació formal sinó en tots els àmbits pels quals recorren les nostres vides.

Totes i tots contínuament aprenem de tots i totes, de les nostres experiències, de manera que l'educació, en si mateix, és un procés d'aprenentatge permanent, si bé l'educació formal sistematitza tals aprenentatges, mentre que, des de les nostres experiències de vida, des de les nostres relacions, direm que "informals", aprenem d'una manera desorganitzada.

Ja que és així, hauria d'ocórrer que com majors siguen els nostres coneixements, adquirits en l'educació formal, major hauria de ser la nostra capacitat d'anar ordenant, assimilant o adquirint una postura crítica respecte als aprenentatges "informals".

No obstant això, no sempre passa, ja que segons el model educatiu a través del qual ens formem disposarem de major o menor capacitat crítica

¹ Doctora (*cum laude*) en Sociologia del Gènere per la Universitat Rey Juan Carlos (Madrid) i Llicenciada en Filosofia i CC de l'Educació per la Universitat de València. Experta en gènere, violència, poder i conflictes en les organitzacions de dones. Ha dirigit nombrosos grups de treball. Autora del projecte de creació de la Fundació *Isonomia* de la Universitat Jaume I de Castelló, que va dirigir durant 8 anys i que va ser creada com a transferència dels projectes NOW, EQUAL i Leonardo Da Vinci del Fons Social Europeu i la Comissió Europea. Aquests projectes, que estaven vertebrats entorn del gènere, també van ser dirigits per ella i es desenvoluparen en aquesta universitat mateix entre 1995 i 2007. A més, ha dictat nombroses conferències, publicat articles, impartit cursos, programat i coordinat postgraus... Ha sigut coordinadora pedagògica de la *Escuela Espacio de Salud Entre Nosotras de la Asociación de Mujeres para la Salud* de Madrid. Forma part de la junta directiva de la *Asociación con la A* i dirigeix la revista digital del mateix nom.

per a valorar, discriminar i comprendre per què les coses són, o no, com ens ensenyen que són, per a preguntar-nos si podrien ser d'una altra manera i a quins interessos responen.

Les societats, des de l'existència de l'ésser humà, han anat canviant de manera que les persones hem hagut d'adaptar-nos a aquests canvis segons s'anaven produint sense preguntar-nos què han tingut, què hem tingut a veure cada una de nosaltres en aitals canvis...

Un altra pregunta seria: hem hagut d'adaptar-nos o ens hi han obligat segons els interessos del Poder imperant que ha fet visibles uns subjectes de canvi i n'ha ocultat d'altres, a través de l'educació formal i d'altres aliats (faig referència, per exemple, a la religió, als mitjans de comunicació, al llenguatge...), i ha reforçat una idea unidireccional de la veritat, i ha desatés la diversitat, la complexitat dels processos vitals i ha fet invisibles els subjectes protagonistes de les transformacions?

Les societats canvien i aitals canvis, en el moment històric que ens ha tocat viure, sens dubte són vertiginosos i ens obliguen a fer un esforç immens per a poder incorporar els esmentats avanços a les nostres vides. I no parle només de les tecnologies, que segurament és en allò que la majoria de vostés hi pensa, parle, per exemple, dels corrents migratoris, que també existiren des dels principis de l'ésser humà, de les relacions laborals, dels models familiars, entre molts d'altres ... però sobretot, en allò que hui ens ocupa en relació amb el títol d'aquesta conferència, la societat actual ha hagut d'anar adaptant-se a l'eixida massiva de les dones a l'àmbit públic i aquest procés adaptatiu no queda reflectit en l'educació formal.

Vegen, una de les majors revolucions succeïdes en el segle xx ha sigut la protagonitzada per les dones, encara que aquesta revolució va començar durant la Il·lustració, quan grups de dones cultes, provinents de l'alta burgesia francesa, perquè eren les úniques que tenien accés a la instrucció (aleshores prohibida a les dones), començaren a reunir-se en grups on donaven entrada a intel·lectuals de l'època i es permetien debatre al voltant de les seues teories... aquestes dones foren anomenades "Les precioses" de manera pejorativa perquè defensaven sobretot les bones maneres i hi havia una certa frivolitat en els seus actes... Tanmateix, se les considera precursoras de l'emancipació de les dones perquè, com assenyala Ana de Miguel: *"Les precioses, que declaren preferir l'aristocràcia de l'esperit a la de la sang, revitalitzaren la llengua*

francesa i imposaren nous estils amorosos; establiren doncs les seues normatives en un terreny en què les dones rara vegada havien decidit”.

Aquestes idees sobre que les dones podien decidir s'anaren expandint per Europa, tot i que va ser necessari esperar fins a finals del segle XVII, a la revolució francesa, per tal que les dones feren públic el seu desig de participar en la política, de prendre decisions, d'emancipar-se del rol que el patriarcat els tenia assignat.

El patriarcat... Em permetran que pare un moment per a definir què és el patriarcat, com impacta en la vida de les dones i com i per què s'instaura un model que ha sabut adaptar-se i evolucionar amb el pas del temps, i mantenir-se en el poder després de vora 30.000 anys d'existència.

Evidentment parle del Poder patriarcal que va sorgir després de desencadenar-se la primera Revolució econòmica, que va esdevenir-se en el Neolític, i que es va reinventar amb la Il·lustració i es va consolidar després de la segona Revolució econòmica de la història, la Revolució Industrial, el model de la qual segueix vigent a l'espera de la tercera Revolució econòmica, la Tecnològica, el procés de la qual està en marxa.

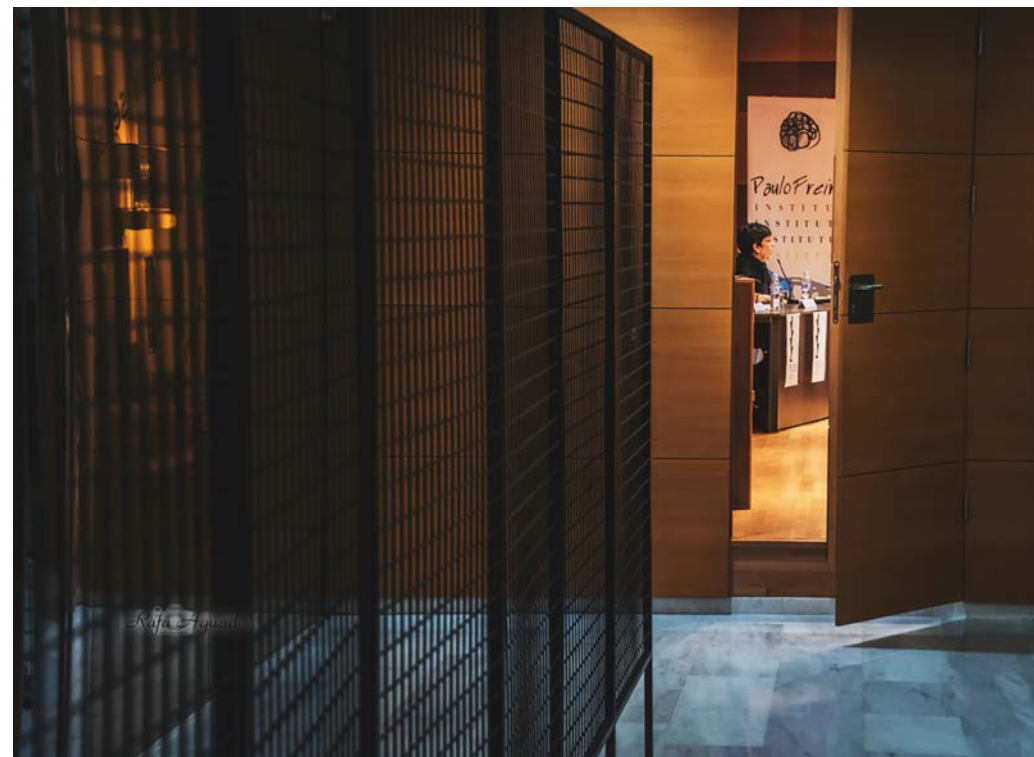
Així, en analitzar la Història observem que la naixença i l'evolució del patriarcat està íntimament lligada a l'economia, que és simultània a la violència contra les dones i determina i marca, a més, les relacions intra/intergènere.

Però per a entendre-ho millor, farem un xicotet recorregut històric sobre el sorgiment del patriarcat i les seues estratègies de consolidació, legitimació i perpetuació posades en joc en els distints moments de la Història.

Comencem per definir el patriarcat. Segons Adrienne Rich, el patriarcat és: *“... un sistema familiar i social, ideològic i polític amb el qual els homes -a través de la força, la pressió directa, els rituals, la tradició, la llei o el llenguatge, els costums, l'etiqueta, l'educació i la divisió sexual del treball- determinen quin és o no el paper que les dones han d'interpretar amb el fi d'estar en tota circumstància sotmeses al baró.”*

Aquest concepte coincideix amb la tesi feta servir per Friedrich Engels en el segle XIX, que afirma: *“...la major explotació donada entre éssers humans: la que exerceix l'home sobre la dona”.*

El patriarcat, com a sistema de control del parentiu, es configura durant el Neolític —entre 30.000/14.000 anys abans de la nostra Era—, des-

Fotografia: Rafa Aguado

prés del pas d'una economia de subsistència, nòmada, basada en la recol·lecció i en la caça, a una altra, sedentària, denominada de “producció”, sostinguda per l'agricultura i la ramaderia.

Amb l'objectiu de controlar la línia de parentiu, fins aleshores determinada per la genealogia materna —matrilinealitat—, els homes necessitaren dominar i posseir el cos de les dones i, per tant, les seues vides, per a preservar la possessió dels béns materials (defensa) i la mà d'obra per a augmentar la seua producció, cosa per la qual necessitaven prendre el control de la prole i la millor forma fou a través del control de la línia de parentiu.

És obvi que la possessió, dominació i control dels cossos i les vides dels éssers humans per altres de la mateixa espècie exigeix l'exercici del convenciment i de la violència del “dominant” —persones o grups—.

En el cas de les dones, tant el convenciment com la violència s'han donat la mà per a controlar i dirigir-los les vides, els destins, i s'ha exercit amb la perversitat i amb la brutalitat que exigeix el control absolut: dels cossos, de les ments, dels entorns de desenvolupament vital, dels recursos i de la descendència.

Així doncs, ens traslladarem al principi dels temps, quan els éssers humans recorrien la faç de la Terra en grups xicotets a la recerca d'aliment, caçaven i recol·lectaven (nombroses investigacions assenyalen que homes i dones s'ocupaven d'aquestes tasques indistintament), quan el paper de la maternitat era reconegut com a fonamental per a garantir la continuïtat de l'espècie, del grup, ja que l'índex de mortalitat era molt alt, raó per la qual calia compensar-lo amb el nombre de naixements, situació que ubicava les dones en un lloc social i cultural preponderant.

Per a garantir la fecundació, les dones copulaven amb diferents mascles probablement emparentats i pertanyents al seu grup social. Així, la descendència femenina, la genealogia o llinatge matern, tenia un valor essencial, cosa per la qual han sigut denominades societats matrilineals que retien culte, a *“La gran mare tel·lúrica de l'etapa paleolítica”*, de qui s'han trobat nombrosos vestigis, xicotetes figures tallades en distints materials i en pintures rupestres. És a dir, pel fet que la seua funció reproductiva garantia l'existència del grup i contribuïen amb la seua faena amb els processos de subsistència, les dones participaven plenament en la presa de decisions, en la vida pública i en la vida espiritual, de manera que las deïtats associades eren femenines perquè la supervivència suposava un miracle que es produïa gràcies al paper insubstituïble de les dones.

No obstant això, a pesar del rol predominant de les dones, les investigacions antropològiques més rellevants coincideixen en assenyalar que mai va existir un matriarcat, si l'entendem com l'altra cara del Poder patriarcal: autoritària, exclusivista i genealògicament excloent. Per contra, la matrilinealitat (la genealogia marcada pel llinatge matern), implicava la presència de les dones en la presa de decisions, facilitava organitzacions comunitàries i participatives, en què els rols i les tasques eren assumits per tots i cada un dels membres del grup, del clan, i en què la vida i la cura eren elements fonamentals (igual que ho són hui) par a la supervivència de l'espècie i com a tal eren valorats.

No obstant això, amb el naixement de la ramaderia i de l'agricultura, que van suposar l'inici de la primera revolució econòmica, l'aspiració dels homes al domini territorial i a la possessió dels recursos invertiren l'ordre de l'Autoritat i les dones deixaren de ser deesses per a convertir-se en béns intercanviables, reproductores de mà d'obra i garants que el mascle-homepare es projectara cap al futur en una descendència pròpia que garantira la continuïtat de la resta de les seues propietats a través del seu llinatge i, per aconseguir això, el cos de la dona havia de ser posseït i controlat, ja que, en cas contrari, quina altra garantia tenia un home per a saber que ell era origen i pare dels seus descendents? I, la cosa que és més important, de quina manera podia ser-li reconeguda per la resta del grup la seua paternitat? Com autoerigir-se i fer que fora reconeguda la seua autoritat com a origen d'una determinada estirp?: sens dubte, només a través del control del cos de les dones, ja que el control de la maternitat, per extensió, legitimava el Poder sobre les seues criatures i aquestes eren font de riquesa en una societat productiva, assentada i sedentària.

Quan les societats agrícoles i ramaderes es van consolidant, la vida sedentària va transformant les relacions dins del grup, comença la rivalitat pel territori, la defensa del qual queda en mans dels homes que es converteixen en guerrers per a defensar els límits territorials i els béns de les incursions d'altres pobles que busquen aliments, espais fèrtils, aigua i aixopluc, i cobra el territori un valor essencial per a la subsistència del clan.

Com, a més, el territori i les activitats que li són consubstancials (l'agricultura i la ramaderia) precisen de mà d'obra per a mantindre's i expandir-se, és convenient tindre Poder sobre la progènie que, al seu torn, continua reproduint-se a través de les femelles i opera en la defensa contra altres grups-familiars, descendents “d'altres pares” pertanyents al mateix clan, que comencen a “cobejar els béns aliens”, ja que el patriarcat, a través del control del parentiu i dels béns de producció, desarticula les societats comunitàries i les converteix en jeràrquiques, de manera que exerceix el Poder sobre el clan aquell que més béns posseeix: parents, aliment, defensa, esclaus (éssers humans que són presos com a botí de les lluites mantingudes amb altres pobles), dones... per a la qual cosa precisa “un ordre moral” que li legitime els actes.

Ordre moral que li vindrà donat per la “creació” d'uns déus pares (que derivaran en la figura d'un Déu pare únic), que comencen a envair

el panteó i desplacen a les deesses a llocs secundaris i/o subordinades al Déu per excel·lència (Amon, Zeus, Júpiter...) fins a fer-les desaparèixer de l'orde mitològic.

Per altra banda, la funció guerrera, en un principi utilitzada per a la defensa, quan s'associa a la producció agrícola i a la necessitat de pastures per a alimentar el ramat, va jugant un paper essencial en l'expansió territorial, no només perquè és imprescindible assentar-se en territoris fèrtils i a recer de la intempèrie per a augmentar el patrimoni, cosa que obliga a utilitzar la força bé per a expulsar els seus ocupants quan el territori no està lliure, bé per a defensar-lo dels atacs d'altres grups que desitgen ocupar el mateix lloc, sinó perquè també és necessari ampliar els límits territorials, ja que com major és la producció agrícola i més nombrosos els ramats més territori es precisa, a l'hora que cal protegir-los de possibles enemics -invasors externs i cobejosos interns-, i adquireixen així, els nous guerrers, un major reconeixement dins del propi grup o clan, major participació en la presa de decisions, majors possibilitats de comandament per a acomplir la seua voluntat, els seus desitjos i, la cosa que és més important, els desitjos del Pare que domina el clan.

Respecte a les dones, la necessitat d'apropiació de la descendència del clan per part d'homes, en allò que fins aquell moment el llinatge patern era irrellevant, marca les relacions de domini dels seus cossos i subordinació de les seues vides per a garantir l'origen i reconeixement de la paternitat com a element legitimador de la possessió de les seues voluntats perquè, com ja hem vist, únicament controlant el cos de les dones i convencent-les que el seu sotmetiment al Poder del baró i l'acatament de les seues decisions es deu a causes de la seua naturalesa inferior, és possible garantir l'origen patern de la prole i controlar la línia de parentiu.

Per això, converteixen les dones en "la seua costella", les obliguen a ser dependents i submises, amb la seua expulsió dels espais de presa de decisions, les oculten als ulls "de l'altre", en fan invisible l'existència, se n'apropien, les esclavitzen, les fan servir com a matèria de canvi i com a receptores de la "llavor del mascle" que cobra un valor essencial...

"Tu pariràs amb dolor i tu guanyaràs el pa amb la suor del teu front"
Els sona aquesta frase? No ens evoca la legitimació de la divisió sexual del treball?

D'aquesta manera la maternitat, fins llavors símbol del poder i la grandesa de les dones, a més de ser causa d'exclusió dels espais públics i de la cultura, del seu lloc en la presa de decisions, es converteix en un element de subjugació i passa a adquirir "el pare" tots els drets sobre la descendència, sobre els fills i filles i els fills i filles dels uns i de les altres, que passen també a formar part de la seua riquesa fent més gros el catàleg dels seus béns.

Les dones, en aquest procés, acaben perdent el rang de "mare tel·lúrica" i de deesses de la fertilitat i es converteixen en simples depositàries de la llavor "sagrada", font de vida de la qual el pare es revela com a propietari, junt amb les terres, els animals, les plantes i les dones i, amb elles, s'apropia del saber, de la sacralitat, dels rituals, de la cultura...

A partir d'aquell "llarg moment", si realitzem una encara més ràpida anàlisi per la Història de la Humanitat, observem com el patriarcat ha anat construint una arquitectònica perversa i maniquea, tramant pactes amb la divinitat (o amb "el pensament", en l'edat moderna) qualsevol que fora el grup social que accedira al Poder, sempre pres per la força a través de la violència directa, legitimant-se i perpetuant-se mitjançant la violència estructural i cultural i "universalitzant" un model de Poder i, per tant, de valors, que imposa en tots els punts del planeta. Els universals... més endavant en parlarem.

L'estratègia és clara: no n'hi ha prou amb la presa del Poder sinó que per a la seua consolidació i perpetuació, per tal que "l'autoritat" de la jerarquia del Poder emergent siga reconeguda i acceptada per les i els individus que conformen el grup social, cal *naturalitzar-lo*, és a dir, donar-li la característica d'imutable per tal de fer creure al conjunt d'individus sota el seu govern que "és així perquè no pot ser d'una altra manera", es recorre a teories i doctrines que s'adapten com un anell al dit als interessos del grup dominant, i s'estenen aquestes pràctiques a totes las civilitzacions que pretenen perpetuar-se en l'espai-temps.

En el context econòmic, social, teològic i cultural occidental, veiem com han sigut exaltats, privilegiats, uns o altres paradigmes científics o filosòfics, uns o altres déus, uns o altres valors en funció de l'adequació de les seues teories a les necessitats de legitimació del sistema en el Poder, esbiaixant, ocultant o destruint teories i pràctiques considerades hostils als seus interessos o que en posen en qüestió la legitimitat, de manera

que, únicament, ens han fet conèixer —s’ha privilegiat— aquelles teories afins amb el sistema dominant —cultural, religiós, polític, econòmic...— plantejades com a verdaderes i immutables fins a ser reemplaçades per les seues contràries quan el Poder és enderrocant i substituït per un altre Poder, romanent, en qualsevol circumstància, els principis ontològics patriarcal.

Bona prova d’això la trobem en l’ocupació del cristianisme dels espais de Poder europeus, a partir de la caiguda de l’Imperi Romà, en l’Alta Edat Mitjana, impulsat per l’emperador Constantí, en el segle iv d. C., la interessant història del qual abordarem en un altre moment.

En aquest nou període de la Història, l’Edat Mitjana, l’home -i dic home- es va revelar com el centre de l’univers encarnant Déu-Pare per tal com va ser fet a la seua imatge i semblança, i va donar lloc a la conceptualització d’una “Ciència masculina”, lligada a la idea d’una naturalesa creada per aquest Déu-Pare, cosa que va provocar, tal com assenyala Evelyn Fox Keller, la persecució i destrucció de les i els alquimistes i, per tant, de l’Alquímia (una-altra concepció de la Ciència), així com l’anihilament d’aquelles dones que, portadores de saber, posaven en perill la supremacia de la masculinitat, que van ser acusades de bruixeria i condemnades, com a tals bruixes, a morir en la foguera, pràctica que s’estendrà amb la Inquisició fins a ben entrat el segle XIX.

En l’Edat Moderna, designada així després del descobriment del nou Continent i la caiguda de Constantinoble, i en el període de transició entre l’Edat Mitjana i la Modernitat conegut com a Renaixement (segles xv i xvi) per tal com va haver-hi un desenvolupament de les Humanitats, les Arts i les Ciències, es retornà a la cultura clàssica grecoromana, desdibuixada per l’Escolàstica i el Teocentrisme caracteritzat per una fonamentació ontològica que s’ajustava a una ideologia rígida regulada pels dogmes de fe, imperants durant l’època medieval, i els referents de la qual eren les Sagrades Escriptures.

En aquell moment de la Història va començar a desenvolupar-se una nova manera de veure el món i “l’home” —no així la dona encara que “algunes dames educades”, Les precioses (de qui ja hem parlat), que prenién com a exemple a Christine de Pisan, veneciana del segle xv, filòsofa, poeta i literata, a qui se li atribueix ser la primera dona en la Història que va cobrar pels seus escrits, *“atacaren el discurs d’inferioritat de les dones i oferiren una*

alternativa a la seua situació”, sense que això suposara res més que singulars excepcions que, una volta més, la Història va emmagatzemar en l’oblit —fins a ser rescatades pels Estudis Feministes— i va prendre forma allò que coneixem com a Antropocentrisme.

L’Antropocentrisme va trobar els seus ancoratges epistemològics a través de les teories sobre la configuració de l’univers de Copèrnic i sobre la mecànica celeste de Galileu que, tanmateix, no van assolir reconeixement científic fins a ben entrat el segle XIX, en un context d’industrialització desenvolupat per la nova classe en el Poder, la Burgesia, que a partir dels avanços científics i tecnològics renaixentistes iniciaren moviments socials que van fer trontollar l’Antic Règim (constituït per la Noblesa i el Clergat), que finalment va ser enderrocant després de les Revolucions Francesa i Americana en el segle XVIII.

Així, durant el Renaixement, després del denominat gir copernicà que acaba amb el *geocentrisme* teocràtic medieval (que situava la terra com a centre de l’univers perquè era habitada per l’home fet a imatge i semblança de Déu-Pare cosa que fonamentava el Teocentrisme) s’imposen les teories heliocèntriques, que situen el sol com a centre de l’univers, entorn del qual giren els planetes, inclosa la terra on habita “l’home”, i es recupera la màxima de Protàgores (s. v a. C.) segons el qual *“L’home és la mida de totes les coses”* i la cosmovisió heliocèntrica d’Aristarc de Samos.

En esta etapa de la Història, la societat i la cultura segueixen atorgant a les dones el paper de subordinació forjat pel patriarcat que, en el context de la modernitat, dissenya un nou model antropocèntric de referència, prevalent encara ara en la nostra cultura, ajustat als interessos d’una economia de mercat i que, en aquest cas, es defineix com a: baró, blanc, ric, sa, heterosexual, de creences judeocristianes i de referències històriques europees.

Un model antropològic de referència que serà reforçat durant la Il·lustració, que inclou als barons “iguals” —els germans, *frater* en llatí la traducció també significa amic, aliat— i exclou a la resta d’éssers humans. *Germans* a qui se’ls és atorgada autoritat política i capacitat racional per a signar el Contracte Social, que en la seua formulació exclou per la major, “baró”, a les dones i constitueix en realitat, segons Carole Pateman, un Contracte Sexual a través del qual els homes “moderns” regulen el cos i la vida de les dones i, per això, la seua descendència, ja que, per als germans

il·lustrats: “*Les dones no manquen de força ni de capacitat en el sentit general, sinó d’acord amb els teòrics clàssics del contracte, són naturalment deficitàries de la capacitat específicament política, la capacitat de crear i conservar el dret polític. Les dones han d’estar subjectes al baró perquè són naturalment subversives de l’ordre polític dels barons.*”

En la il·lustrada modernitat hi ha exemples evidents sobre com el sistema en el Poder —en aquest cas la burgesia—, a l’igual que “els pares” destituïts del Poder recorregueren a Plató i a Aristòtil per a acomodar-ne i sostenir-ne el sistema de creences, “els frater” busquen les referències teòriques entre aquelles que més s’ajusten als seus interessos.

Al respecte assenyala Carole Pateman: “*Els individus barons que realitzen la història del contracte original no desitgen convertir-se en pare en el sentit patriarcal clàssic del terme. El pare com a ‘patria potestas’ jau vençut en el passat. L’objectiu polític dels fills és heretar la capacitat del pare de crear dret polític.*”

Succeeix, doncs, que si el model antropològic de Rousseau, i la seua proposta de sistema polític i social a través del Contracte Social, no haguera sigut d’utilitat per a legitimar el Poder de la Burgesia emergent, aquest no seria el referent de la “Democràcia Moderna” ni hauria trobat lloc en les bastides de l’arquitectònica del Poder burgès —més tard convertit al liberalisme—, ni figuraria en els llibres de text. Si Kant no haguera legitimat la Raó patriarcal, havent donat compte de la raó com, segons Celia Amorós, “*producte d’un subjecte definit com a racional i autònom [adequat ada] la legitimitat contractual pròpia de la societat burgesa*”, probablement la seua filosofia no haguera sigut reconeguda com a paradigma del pensament modern, com va passar amb Condorcet i altres filòsofs il·lustrats part de l’obra dels quals ha sigut cautelosament silenciada per defensar la igualtat entre els sexes.

Tanmateix, l’element comú a les teories de referència, legitimadores dels sistemes en el Poder, és l’ordre patriarcal que les regula i la misogínia que destil·len. En el cas de Rousseau, pare del Contracte Social que reglamenta la Democràcia actual, es manifesta en el Llibre V de la seua obra *Emili*, en què desenvolupa els principis de l’educació de Sofia que, per cert, s’assemblen prou als dictats per Aristòtil cap a les dones, en la mesura que Sofia, la companya d’Emili, té com a destí vital cuidar-lo, agradar-li

Fotografia: Rafà Aguado

i obeir-lo. Diu Rousseau: “*Establert aquest principi, es dedueix que el destí especial de la dona consisteix a agradar a l’home. Si recíprocament l’home ha d’agradar-li a ella, és una necessitat menys directa; el mèrit del baró consisteix en el seu poder, i només per ser fort agrada.*”

No obstant això, el projecte “igualitari” que Rousseau planejava per als “germans” es va veure truncat, a mesura que es desenvolupava la tecnologia i amb aquesta l’auge de la industrialització i el control de la naturalesa, i van quedar exclosos del Contracte Social aquells que no posseïen els mitjans de producció.

Al respecte diu Langdon Winner: “*En el moment de la història en què les formes de la jerarquia basades en la religió i la tradició començaren a es-*

fondrar-se, la necessitat de construir i conservar els sistemes tècnics proporcionà una manera de restaurar les relacions socials piramidals. Va ser un cosa baixada del cel per a la desigualtat”, i es van mantenir units per un únic vincle: el Contracte Sexual, que va posar fi a la família extensa (agrícola i ramadera) i va crear el que hui coneixem com a família nuclear, integrada per mare, pare i criatures, més ajustada a les necessitats d’una societat industrial en què les dones havien de parir per a garantir el relleu de mà de obra i cuidar el baró.

Carole Pateman assenyala que el Contracte Sexual estipula que a cada home li correspon una dona, i que unes quantes pertanyeran a tots, i és aquest el repartiment que iguala tots els homes de qualsevol classe i condició social.

En aquest context sorgeix el Feminisme que, com a moviment organitzat, està indicat que emergí nominalment durant la Il·lustració, que es constituí com a moviment polític a partir de finals del segle XVIII i principis del XIX i que es desenvolupà i consolidà amb els moviments sufragistes dels segles XIX i XX, i es va diversificar a través de diferents grups de distintes ideologies i tendències que integraren i integren els moviments i els corrents feministes dels segles XX i XXI...

Però tornem a la revolució francesa, que hem deixat aparcada en emprendre la història del patriarcat. Veuran, les revolucionàries franceses van lluitar per derrocar l’Antic Règim colze a colze amb els seus correligionaris barons. Això no obstant, una vegada que va triomfar la Revolució se les va enviar de nou a casa. Una dona, Olimpia de Gouges, escriptora, dramaturga i filòsofa política, va publicar, el 1791, *“La Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana”*, com a rèplica a *“La Declaració dels Drets de l’Home i del Ciutadà”*, publicada el 1789, que defenia la igualtat entre els sexes obviada en la Declaració dels seus correligionaris. Simultàniament, a Anglaterra, una altra dona, Mary Wollstonecraft, també filòsofa i escriptora, el 1792 va escriure *“Vindicació dels Drets de la Dona”*, i va assentar les bases del Feminisme, obra en la qual defensa una mateixa educació per a homes i dones.

Però no va ser fins al naixement del sufragisme, el 1848, en la Convenció celebrada a Seneca Falls, EEUU, quan el Feminisme va començar a operar com a moviment polític. En aquesta convenció es va redactar un

document en què es denunciava la discriminació que patien les dones, que feia especial referència a les restriccions polítiques i se centrava en la falta del dret al vot i tot el que això implicava.

La Declaració de Seneca Falls suposà el text de referència a partir del qual dones de tot el món s’uniren per a lluitar pel dret al vot femení, i el van estendre com un dret polític i constitucional universal, lligat indisso-lublement a la democràcia.

La I i la II Guerra Mundial, també jugaren un paper important en la presa de consciència de les dones sobre els seus drets. Les dones van haver de substituir els homes que lluitaven en el front i començaren a treballar i a guanyar un salari que, a pesar de la precarietat, la duresa i la sobreexplotació patida, els proporcionava una autonomia que no tenien en casa.

Finalitzades les guerres, van ser obligades a tornar a la llar, però la metxa de l’emancipació ja havia calat en les seues consciències i va sorgir un incipient moviment d’alliberament de les dones, ja que si bé els moviments sufragistes havien lluitat pel reconeixement de la igualtat de dret (*iure*), faltava incloure en les reivindicacions la igualtat de fet (*facto*), que reivindicava el dret a la sexualitat, la família, el treball i la salut sexual i reproductiva.

Així les coses, a partir dels anys 60 del passat segle, naixen els estudis de les dones en països anglosaxons, principalment als Estats Units, que s’internacionalitzen quan 1975 és declarat, per Nacions Unides, Any Internacional de la Dona.

A partir d’aleshores, acadèmiques feministes obrin processos d’investigació per a esbrinar on estaven les dones desaparegudes dels llibres d’història, de la ciència, del pensament i de la cultura, és a dir, es comença a investigar des d’un enfocament de gènere, que busca les causes de la desigualtat...

Així, observen que la Comunitat Científica és androcèntrica, ja que si bé ha ampliat àmbits del coneixement negats pel patriarcalisme original, ha continuat podant rames de la Ciència, de la Cultura i del Saber per tal com els resultats, presentats com a universals, en realitat segueixen estant esbiaixats per una única visió del món que, tanmateix, es mostra plural, divers i complex, i la integritat del qual està composta per dues meitats: les dones i els homes.

A més, observen que, encara que neguen al pare, “els germans” reprodueixen els seus sistemes de Poder revestits de postulats enganyosos i perversos: el patriarcat nega explícitament la igualtat de les dones; l’androcentrisme del Contracte Social, encara vigent, el nega tàcitament a través d’estructures i codis que legitimen i perpetuen la desigualtat intergènere, mitjançant l’exercici del poder simbòlic i els seus mecanismes d’implantació del text privilegiant, que determina les relacions entre les persones, està marcada i naturalitzada pel Sistema sexe/gènere que regula les vides de dones i homes.

Ana Amorós assenyala al respecte: *“La divisió sexual del treball es tradueix en la major part de les societats en una jerarquització quant a la valoració social i econòmica atorgada a les funcions que les unes i els altres acompleixen, valoració que es realitza en perjudici de les dones, i que es tradueix en una manifesta desigualtat entre els sexes (...) es troba íntimament lligada a l’especialització de funcions en el si de la família, la qual cosa remet a la polèmica sobre els orígens de la família i la seua pretesa universalitat”*.

En aquest context, el feminisme apareix com un referent polític que suscita la realització d’actes substantius universals, ja que els seus fins, a més d’aconseguir la plena emancipació de les dones, el seu reconeixement com a subjectes de ple Dret (tant *de iure* com *de facto*), són també la transformació de la societat en el reconeixement de la Llibertat, la Justícia, l’Equitat i el respecte als Drets Humans com a universals en la mesura que, i només si, inclouen a TOTS els *ÉSSERS Humans* per igual.

Per una altra part, les investigacions feministes, que han donat lloc a nombrosíssimes publicacions i els paràmetres de les quals han obert nous camps d’investigació sobre la desigualtat i discriminació que pateixen determinats col·lectius (persones amb discapacitat, LGTBI, desfavorides socials, etc.), han incorporat elements metodològics de les teories crítiques (encara que moltes d’aquestes les han obviat) amb el fi de demostrar la fal·làcia dels valors suposadament universals que, en aquest cas, són patriarcalistes i androcèntrics ja que exclouen, de fet, a la meitat de la humanitat: les dones.

El Feminisme, igual que Paulo Freire en la seua “Pedagogia de l’oprimit”, ha desvelat la parcialitat dels processos d’ensenyança-aprenentatge de l’educació formal, i ha evidenciat el seu caràcter polític en la mesura que

els coneixements adquirits per l’estudiantat no són sinó mera corretja de transmissió del Sistema dominant, i afecta el desenvolupament de la socialització dels subjectes que només perceben una realitat com a verdadera, que no és una altra que aquella que defensa els interessos del Poder, i els converteix en mers reproductors d’aquesta realitat.

En aquest sentit, els resultats de les investigacions feministes són rellevants per tal com desemmascaren els postulats “suposadament igualitaris” que defensa el sistema democràtic, enfront del sistema estrictament jerarquitzat que esdevé del patriarcat, i els confronta amb les seues contradiccions en posar en dubte els principis universals que propugna, i evidencia que els seus fonaments només són sostenibles des de la idea patriarcal del control del cos de les dones i de la seua exclusió dels espais de presa de decisions, de l’economia, de la ciència, del pensament, de la cultura, de l’art... en definitiva de qualsevol dels àmbits pels quals discorre la vida de les persones.

Així doncs, si com a docents entenem que “*l’acte educatiu és un acte polític, i que quan defensem un model determinat d’educació, també estem defensant un model determinat de societat*”, hem d’assumir la responsabilitat dels nostres actes com a ensenyants. Hem d’assumir la responsabilitat que, potser, si utilitzem un llenguatge sexista, si donem un tracte diferenciat a les nostres alumnes i als nostres alumnes, si no denunciem l’absència de les dones en els llibres de text, si no suscitam la pregunta “on estan les dones?” en la matèria que impartim, si no donem valor a la cura, si potenciem els estereotips de bellesa i agradabilitat en les alumnes i de força i virilitat en els alumnes, si no eduquem en el respecte i la reciprocitat... hem d’assumir la responsabilitat, dic, que els nostres actes educatius estan legitimant la desigualtat.

Permeten-me un últim apunt: el Feminisme no és el contrari de masclisme sinó del patriarcalisme. El contrari de masclisme, d’existir, seria el “femellisme” entenent per aquest aquells atributs que s’exalcen de la femella, tant del seu físic com de la seua capacitat procreadora... que valora només la seua entitat d’esser viu, però no d’esser pensant.

Fotografia: Pascual Vilar

Fotografia: Pascual Vilar

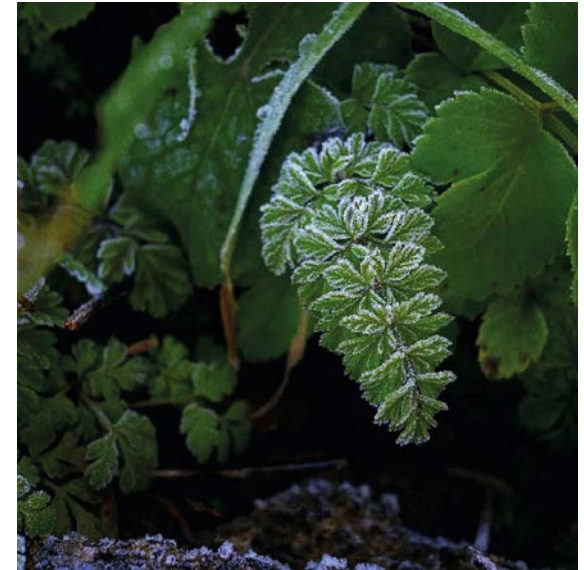
Fotografia: Sole Tardito

Fotografia: Rafa Aguado

Fotografia: Rafa Aguado

Fotografia: Sole Tardito

Fotografia: Rafa Aguado

Antonio Benito Miñana

Ismael Martínez Sánchez

José Andrés Pérez Bellido

Paco Candelas Márquez

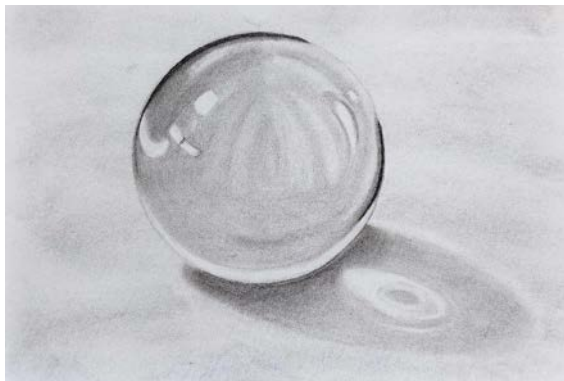
José María Fuentes Molina

Inma Sirera Tomás

Javi Juan Belda

Neus Soler Sánchez

Lola Bononad Grau

l'ullal 36

tercera època

revista del cpfpa
francesc bosch i morata

xàtiva
maig 2022

